

Anàlisi | Text: **Monika Zgustova**

LA RECEPCIÓ D

abans i ara

La traductora i novel·lista txeca Monika Zgustova analitza la gran novel·la de Vassili Grossman 'Vida i destí', publicada en català per Galaxia Gutenberg-Cercle de Lectors

Vida i destí podria anomenar-se ben bé *Vida i llibertat*. I és que aquesta extraordinària novel·la, herència de la gran tradició russa del XIX, la d'*Els germans Karamàzov*, *Dimonis*, *Anna Karènina* i *Guerra i pau*, és, abans de tot, una reflexió sobre la llibertat individual en temps d'estremiment. Una novel·la en la qual, com en les esmentades, s'entrellaça una acció febril amb diàlegs sobre el més profund de l'home.

Quines són les condicions hostils a la llibertat de l'home? A primera vista podria semblar que és la guerra amb les seves privacions i la seva destrucció. Però no: Grossman demostra que, en el segle XX, el gran anihilador de la llibertat individual han sigut els totalitarismes amb la seva espessa xarxa de delacions, detencions i interrogatoris. Grossman mostra a *Vida i destí* que els totalitarismes estalinista i nacionalsocialista s'assemblen, tots dos són el mal absolut i tots dos van crear "una nova classe de presos polítics: els criminals que no han comès cap crim".

Vida i destí revela que el mal sempre es disfressa del bé, sobretot en aquell bé que afirma posseir el coneixement que permet construir a la terra l'ordre humà perfecte. Qui així parla es converteix fàcilment, com Stalin i Hitler, en l'enginyer de l'infern totalitari. "No crec en el bé, crec en la bondat", diu, en canvi, un dels personatges de la novel·la. A l'entorn d'aquesta convicció, la de la bondat que sempre busca la llibertat, Grossman concep el seu ampli llenç referent al segle XX.

Llegir *Vida i destí* és submergir-se en una reflexió sobre els valors de l'home, és deixar-se portar pels alts i baixos emocionals i ètics dels personatges d'aquest enorme llenç, és admirar el valor i la bondat de la gent anònima. I és, sobretot, assaborir una de les més grans i profundes novel·les de tots els temps.

Aquesta gran novel·la, no obstant això, en molts països no ha estat descoberta fins ara. Quan es va publicar el 1984, a gran part de França va passar gairebé desapercebuda. Per què, vint anys després de la primera traducció, *Vida i destí* és un dels llibres més venuts, llegits i aclamats per la crítica a

l'Estat espanyol, Itàlia i els Estats Units? Què ha canviat en la sensibilitat dels lectors i de la societat, en general, en aquests vint anys perquè de ser ignorada passi a ser una novel·la reconeguda com a obra mestra de tots els temps?

El que ha canviat és la disposició de les societats i sobretot de la classe intel·lectual dels països occidentals, que només recentment van acabar acceptant que el comunisme i l'URSS no van ser més que una màscara del totalitarisme. Però per respondre aquestes preguntes m'agradaria entrar més a fons en l'exemple d'Espanya.

El 1985 *Vida i destí* es va publi-

Per què, quan es va publicar el 1984, va ser ignorada?

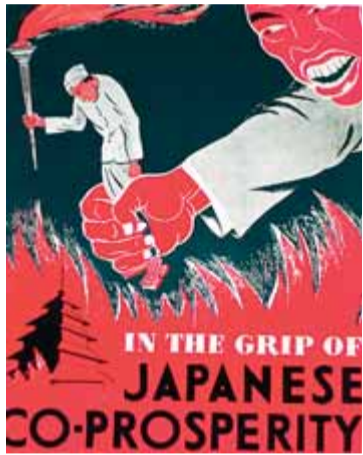
car en una traducció espanyola feta del francès. Com que no es disposava de l'original rus, es va recórrer a aquesta solució. El seu editor, Seix Barral, era una de les més prestigioses editorials del país, a més de ser una referència per a la novel·lística estrangera. Ningú, però, va aconseguir cridar l'atenció sobre *Vida i destí* malgrat que Seix Barral tenia en les seves files escriptors i intel·lectuals de la talla d'Octavio Paz i Vargas Llosa.

Quin moment es vivia a Espanya el 1985? En aquell temps Espanya a penes estrenava la democràcia. La premsa nascuda amb la democràcia i la classe intel·lectual que decidia en l'opinió pública provenien majoritàriament dels partits d'esquerra. Aquests partits, tot i que no desconeixien el que va significar l'època estalinista o les intervencions de l'exèrcit soviètic a Txecoslovàquia i Hongria, encara no havien denunciat els excessos del comunisme; de fet, ni tan sols els havien reconegut públicament com a nocius. Per això van deixar passar en silenci una novel·la, *Vida i destí*, que posava el símbol d'igualtat entre els totalitarismes, tant el comunista com el feixista.

La drete democràtica espanyo-

DE GROSSMAN

EUROPAPRESS

Vassili Grossman, a l'altra pàgina, autor rus de la gran novel·la 'Vida i destí'. En aquesta pàgina, cartells propagandístics de la Segona Guerra Mundial, de bàndols diferents. Al costat, una imatge de combat de la Segona Guerra Mundial al front de Rússia, paisatge en què transcorre bona part de l'obra de Grossman en què denuncia el totalitarisme i aprofundeix en l'essència de l'home del segle XX. Sota, dos soldats nord-americans

INTERNATIONAL NEWS PHOTO

la, per la seva banda, en aquella època necessitava allunyar-se del franquisme i no es va atrevir a donar suport a una novel·la que posava en evidència els crims de la Unió Soviètica, que per al franquisme era el gran enemic. És cert que *Vida i destí* no va deixar de ser apreciada pel seu altíssim valor literari per alguns escriptors espanyols, però molts altres no l'han descobert fins ara.

La primera edició de Seix Barral va ser de 3.000 exemplars i va trigar anys a esgotar-se. A finals del 2007, Galaxia Gutenberg-Círculo de Lectores, avui dia potser una de les de més prestigi, va publicar novament *Vida i destí*, per primera vegada traduïda directament del rus. La recepció va ser totalment diferent. Tota la premsa, tant d'un signe com d'un altre, va destacar el valor literari i la importància històrica de la novel·la. Es va analitzar a fons la figura de Vassili Grossman i novel·listes de la talla de Muñoz Molina, Javier Marías, Vargas Llosa i Ruiz Zafón van elogiar-la. *Vida i destí* va ser triat pels crítics el millor llibre publicat a l'Estat espanyol el 2007. Fins ara se n'han venut prop de 200.000 exemplars. El gener del

2009 se n'ha publicat l'edició de butxaca en una tirada de 30.000 exemplars. *Vida i destí* s'ha convertit en un fenomen.

Què ha canviat en la societat espanyola? Per una banda, la dreta ha perdut els seus complexos i es mostra obertament més conservadora que a la mort de Franco. I també la dreta denuncia tot el que va significar el comunisme i el rebutja. D'altra banda, l'esquerra ja no té manies a acceptar i analitzar el totalitarisme soviètic. *Vida i destí*, doncs, convenia a uns i altres, i la seva publicació va caure en terreny abonat. A més, la societat espanyola mentrestant ha madurat

i ha ampliat la seva capacitat lectora, així com la seva xarxa de llibreries i de clubs de lectura a internet. Tot això ha facilitat l'àmplia difusió de la novel·la. *Vida i destí* avui dia ocupa a l'Estat espanyol el lloc que li correspon. A més, és un altre exemple que qualsevol societat necessita almenys una generació per començar a superar les seqüeles d'un passat dictatorial.

Després de l'èxit editorial a Espanya, ara és Itàlia qui viu una nova revalorització de *Vida i destí*. Recentment publicada per Adelphi en una nova traducció, ha estat elegida per la crítica com un dels cinc llibres més importants de l'any 2008. En l'última dècada s'ha publicat en anglès, per segona vegada, *Vida i destí* i *Forever flowing*, a més de *A writer at war* (*Grossman's war notebooks*), editat i traduït per Antony Beevor i Luba Vinogradova el 2007.

Després de l'èxit a l'Estat espanyol i a Itàlia, també la resta del món occidental comença a recuperar-se de la ferida interna que van suposar la Segona Guerra Mundial, el Teló d'Acer i la Guerra Freda, i amb tota probabilitat veurem un ressorgir de *Vida i destí* i altres obres de Vassili Grossman.*

De mica en mica, s'han venut **200.000 exemplars de l'obra**